

Asia: VN/15078/2025

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto lakiluonnoksesta Kemijärven kaupungin sekä Itä-, Keski- ja Pohjois-Lapin kuntien näkökulmasta

Kemijärven kaupunki esittää lausuntonaan seuraavaa liittyen sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemaan hallituksen esitykseen, joka koskee sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamista ja erityisesti uusien 53 a, 53 b ja 53 c §:n lisäämistä.

1. Yleiset huomiot lakiluonnoksesta

Kemijärven kaupunki pitää esityksen tavoitteita lähtökohtaisesti kannatettavina ja ajankohtaisina. Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut pysyvästi Venäjän hyökättyä Ukrainaan, ja varautumisen tarve niin sotilaallisiin uhkiin kuin siviiliyhteiskunnan häiriöihin on kasvanut. (Perustelut, s. 3–5, 13)

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmän kyky tukea Puolustusvoimia ja kansainvälisiä liittolaisia sekä suojata omaa väestöään poikkeusoloissa on olennainen merkittävä osa maanpuolustustahdon- ja kyvyn ylläpitoa sekä kansallista turvallisuutta ja varautumista. Lainmuutoksella pyritään myös vastaamaan Naton jäsenyyden mukanaan tuomiin suorituskykyvaatimuksiin sekä ottamaan opiksi Ukrainan sodan kokemuksista. (Perustelut, s. 13–14)

2. Itä-Lapin kuntien ja erityisesti Kemijärven, Sodankylän ja Inarin erityisasema varautumisessa

Lakiesityksessä ei kuitenkaan ole riittävästi huomioitu alueellisia erityispiirteitä, etenkin harvaan asuttujen ja Venäjän rajaa lähinnä olevien alueiden näkökulmasta. Kemijärven kaupunki korostaa seuraavia asioita, jotka on otettava huomioon jatkovalmistelussa:

2.1 Tilojen hajauttamisen tarve ja läheisyys rajaan

Kemijärvi, Sodankylä, Inari ja muut Itä-Lapin kunnat sijaitsevat Suomen kannalta katsottuna keskeisimmillä alueilla suhteessa Venäjän rajaan. Näiden alueiden terveydenhuollon toimitilojen on oltava poikkeusoloissa turvallisia ja käyttökelpoisia niin siviiliväestölle kuin Puolustusvoimille, Rajavartiolaitokselle sekä liittolaisjoukoille. Tilojen hajauttaminen ja varasuunnitelmien laatiminen alueellisesti ovat välttämättömiä, jotta palvelut eivät keskity liian haavoittuvasti vain yhteen sijaintipaikkaan.

Hyvinvointialueen käytössä olevat tilat ovat lähes täysin kunnilta vuokrattuja ja siten kuntien omistuksessa. Hyvinvointialueella on tarvetta lakiesityksen mukaisesti olla reservissä tiloja, joita käytetään poikkeusoloissa tai häiriötilanteissa. Tarvittavat tilavaraukset on varmistettava ja ylläpidettävä jo normaaliolojen aikana. Jos tilavarauksia ei tehdä eikä tarvittavaa rahoitusta tilavarauksiin ole, kunnat joutuvat nykyisten tilojen osalta tekemään peruuttamattomia ratkaisuja, esimerkiksi laittamaan tilat kylmilleen tai purkamalla niitä. Tämä on vastoin lakiesityksen tavoitteita. Jos esitetyn lain tavoitteet halutaan toteuttaa, tilakysymys on ratkaistava jo ennen kriisiaikoja. (Viittaus perusteluihin: s. 18–22)

Kemijärvellä on valmiiksi sairaalatoimintaa ja infrastruktuuria, jota voidaan kehittää ja suojata osana varautumista.

2.2 Lääke- ja tarvikevarastojen riittävyys ja tilaturvallisuus

Poikkeusolojen varautumisen on katettava myös hoitotarvikkeiden, lääkkeiden ja välineistön riittävä varmuusvarastointi erityisesti Itä-Lapin kunnissa, joissa logistinen riippuvuus eteläisemmistä keskuksista voi poikkeustilanteessa muodostua merkittäväksi pullonkaulaksi. Tilojen varautumisen on sisällettävä myös väestönsuojat ja rakenteellinen turvallisuus. (Perustelut, s. 19–21)

2.3 Ammattitaitoisen henkilöstön riittävyys

Itä-Lapin alueella sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten saatavuus on haaste myös normaalioloissa. Poikkeusolojen suunnittelussa on varmistettava erityisesti se, että henkilöstöresurssit ovat ennakoidusti mitoitettu ja koulutettu. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä henkilöstön valmiuskoulutukseen ja pysyvyyteen harvaan asutuilla alueilla. (Perustelut, s. 5–6)

2.4 Lapin maakunnan keskeisten paikkakuntien rooli varautumisessa

Kemijärvi, Sodankylä ja Inari on tunnistettava lakiesityksen täytäntöönpanossa keskeisiksi alueellisiksi kulkuyhteysien risteysasemiksi ja keskuksiksi, joiden kautta voidaan hajauttaa ja turvata terveydenhuollon toiminnot poikkeusoloissa. Näiden kuntien infrastruktuuri, logistinen sijainti ja läheisyys rajavyöhykkeeseen tekevät niistä strategisesti merkittäviä. Tämä asema tulee huomioida valtioneuvoston päätöksissä resurssien ja investointien kohdentamisesta. Itä-, Keski- ja Pohjois-Lapin osalta varautumisessa on otettava huomioon Suomen oloissa poikkeuksellisen pitkät etäisyydet ja sitä kautta myös poikkeusoloissa palveluiden saatavuus. Ukrainan sodan kokemukset osoittavat, että sodan kaltaisissa olosuhteissa avuntarvitsijoiden evakuointi on vaikeaa. Tämän vuoksi hoitokapasiteetin ja valmiuden on sijaittava mahdollisimman lähellä kriisialueita, mikä vahvistaa Itä-Lapin strategista roolia myös terveydenhuollon näkökulmasta (Viittaus perusteluihin: s. 21–22)

3. Rahoitus ja täysimääräinen valtion vastuu

Kemijärven kaupunki pitää lakiluonnoksen linjausta valtion täysimääräisestä rahoitusvastuusta (53 c §) välttämättömänä. Poikkeusoloihin varautumisen aiheuttamat kustannukset voivat olla yksittäiselle hyvinvointialueelle tai kunnalle merkittäviä. Rahoituksen tulee kattaa myös alueellisten investointien osuus sekä henkilöstön koulutus, tilojen vahvistaminen ja materiaallinen varautuminen. Koska poikkeusoloissa investointien teko ei nopeassa aikataulussa ole mahdollista, varautuminen tulee huomioida jo normaaliolojen investoinneissa. (Perustelut, s. 14–15, 20)

4. Johtopäätökset ja esitykset

Kemijärven kaupunki esittää, että:

1. Lakiin tai sen täytäntöönpanopäätöksiin lisätään erillinen maininta Itä-Lapin alueellisesta erityisasemasta ja sen vaikutuksista varautumisvelvoitteisiin.
2. Valtioneuvoston päätöksissä rahoituksen ja resurssien alueellinen kohdentaminen tulee perustua puolustus suunnittelun mukaisiin strategisiin paikkoihin, joihin Kemijärvi, Sodankylä ja Inari kiistatta kuuluvat.

3. Hyvinvointialueiden varautumissuunnitelmissa on nimettävä alueellisesti varatut kriittiset terveydenhuollon tilat, varastot ja henkilöstörakenteet, erityisesti puolustuksen kannalta keskeisillä raja-alueilla.
4. Lainsäädännön täytäntöönpanon seurannassa on kuultava myös alueellisia toimijoita, kuten kuntia, erityisesti niillä alueilla, joissa strateginen sijainti tekee poikkeusolojen varautumisesta kansallisesti merkittävää.
5. Esityksessä säädettävä terveydenhuollon varautumisvelvoite puolustusvoimien, Rajavartiolaitoksen, Pohjois-Atlantin liiton ja muiden Suomen liittolaisten asevoimien tueksi on arvioitava erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta.
6. Perustuslain 19 §:n mukaisesti jokaisella on oikeus riittäviin terveyspalveluihin ja kiireellisessä tapauksessa välttämättömään hoitoon. Tämä velvoite koskee kaikkia olosuhteita, mukaan lukien poikkeusolot. Julkisen vallan aktiivinen velvollisuus turvata oikeus elämään (PL 7 §) ja toteuttaa perusoikeuksia (PL 22 §) on olennainen perusta esitetyn sääntelyn hyväksyttävyydelle.
7. Esityksessä tarkoitettu sääntely luo lisäedellytyksiä sen varmistamiseksi, että perusoikeuksien ydin, kuten oikeus henkeen ja kiireelliseen hoitoon, voidaan turvata myös kriisitilanteissa. Tämä vahvistaa myös suomalaisten maapuolustustahtoa sekä Suomen kansainvälisten ihmisoikeussopimusvelvoitteiden toteutumista – esimerkiksi TSS-sopimuksen ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan mukaisia oikeuksia terveyteen ja sosiaaliturvaan.
8. Perustuslain 6 §:n mukaan kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa asettaa eri asemaan ilman hyväksyttävää perustetta. Esityksessä on asianmukaisesti huomioitu, että terveydenhuollon palveluiden kohdentamisessa ei anneta etusijaa asevoimien henkilöstölle tai heidän siviilituelleen, vaan palvelut ja hoitopäätökset perustuvat lääketieteelliseen arvioon. Hyvinvointialueiden velvollisuus suojata kriittisiä terveydenhuollon tiloja myös alueen väestön tarpeet huomioiden on tärkeä takeena kansalaisten yhdenvertaisesta kohtelusta myös poikkeusoloissa.
9. On tarkoituksenmukaista, että tilanteissa, joissa virka-avun antaminen sitoo merkittävästi voimavaroja tai aiheuttaa pitkittyneenä huomattavia kustannuksia, hyvinvointialueella on oikeus saada korvaus virka-avun pyytäjältä. Tämä ratkaisu tukee sekä taloudellista kestävyyttä että laillisuusperiaatetta.
10. Esitetty sääntely vastaa tarkoitustaan kansallisen turvallisuuden ja puolustuksen näkökulmasta ja on yhteensopiva Suomen perustuslaillisten ja kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Se vahvistaa oikeutta elämään ja kiireellisiin terveyspalveluihin myös sotilaallisen kriisin oloissa. Esitys ei vaaranna hyvinvointialueiden itsehallintoa, kun tehtävät säädetään lailla ja kustannukset korvataan valtion varoista. Lisäksi yhdenvertaisuuden turvaaminen terveydenhuollon käytännöissä on asianmukaisesti huomioitu.

Hyvinvointialueen ja Puolustusvoimien yhteistyötä koskevasta lakiehdotuksesta (53 b ja 53 c §)

Yleistä

Pidämme erittäin tärkeänä, että Suomen terveydenhuolto kykenee toimimaan myös poikkeusoloissa, mukaan lukien sotilaallisen hyökkäyksen tai sen uhan tilanteet. Tältä osin lakiehdotus vastaa kasvaneisiin turvallisuuspoliittisiin riskeihin ja ottaa huomioon esimerkiksi Ukrainan sodan kokemukset. Hyvinvointialueiden ja Puolustusvoimien yhteistyötä koskeva sääntely tukee puolustuskyvyn kokonaisvaltaista kehittämistä ja täsmentää olemassa olevaa varautumisvastuuta.

Perustelut 53 b §:n osalta

Pykälän sisältö asettaa hyvinvointialueille uusia, konkreettisia varautumisvelvoitteita, jotka liittyvät valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdissa määriteltyihin poikkeusoloihin. Erityisesti huomionarvoista on:

- velvollisuus suojata ja turvata kriittisiä terveydenhuollon toimitiloja (kohta 1),
- mahdollistaa kriittisten toimintojen siirrettävyys (kohta 2),
- ylläpitää normaaliolojen tason ylittäviä ensihoidon resursseja (kohta 3),
- turvata materiaallinen varautuminen lääke- ja hoitotarvikkeissa (kohta 4),
- varautua muulla puolustusvoimien ja STM:n arvioimalla tavalla (kohta 5),
- osallistua suunnitteluun, koulutukseen ja harjoituksiin yhdessä Puolustusvoimien ja Naton kanssa (2 momentti).

Nämä toimet ovat linjassa puolustussuunnittelun periaatteiden kanssa ja mahdollistavat myös Naton joukkojen tukemisen Suomen alueella. Kaikessa suunnittelussa on huomioitava ne uhkakuvat ja puolustussuunnitelmat, jotka mahdollisessa sota – tai muussa kriisitilanteessa vaikuttavat alueiden terveystalveluiden tuottamiseen. Tässä suhteessa Itä-, Keski- ja Pohjois-Lapin alueet ovat hyvin keskeisiä alueita koko Suomen puolustamisen osalta ja se on huomioitava sekä normaali- että poikkeusolojen resurssien käytön suunnittelussa.

Perustelut 53 c §:n osalta

On keskeistä, että lakiehdotuksessa esitetyt lisävelvoitteet rahoitetaan erillisesti valtion varoista. Tämä varmistaa, että hyvinvointialueiden perustoiminta ei vaarannu ja alueiden rahoitusvastuu säilyy selkeänä. Erityisesti myönteistä on:

- valtion täysimääräinen korvausvelvollisuus ilman erillistä hakemusta (1 ja 3 momentti),

- mahdollisuus tehdä lisärahoituspäätöksiä kesken varainhoitovuoden (4 momentti),
- investointien jättäminen normaalien investointirajojen ulkopuolelle (5 momentti).

Pidämme suositeltavana, että:

1. Pykälät 53 b ja 53 c käsitellään perustuslakivaliokunnassa juuri sääntelyn tason ja salassa pidettävän päätöksenteon vuoksi.
2. Lakiin kirjattaisiin tarkemmin varautumisvelvollisuuksien sisältö, ja valtioneuvoston päätöksen rooli rajattaisiin operatiivisten yksityiskohtien määrittelyyn.
3. Selvennetään, ettei valtioneuvoston päätöksellä voida asettaa hyvinvointialueille velvoitteita, joista ei ole säädetty laissa tai joita ei ole riittävästi rajattu.

Lopuksi

Pidämme lakiehdotuksen tarkoitusta ja keskeisiä sisältöjä perusteltuina ja ajankohtaisina. Kuitenkin perustuslain 80 §:n sääntelyvaatimusten ja valtioneuvoston päätöksen roolin osalta esitämme edellä kuvatut täsmennykset ja pidämme tärkeänä perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä asiassa.

Kemijärven kaupunki haluaa korostaa, että varautuminen poikkeusoloihin ei voi perustua ainoastaan valtakunnalliseen keskiarvotarkasteluun, vaan sen on huomioitava alueelliset erot, maantieteelliset reunaehdot ja kriittisen infrastruktuurin maantieteellinen sijoittuminen. Itä-Lapin alueen erityisasema puolustus suunnittelussa ja kansallisessa huoltovarmuudessa on tunnistettava ja tunnustettava konkreettisesti myös sääntelyssä ja rahoituksessa.

Euroopan unionin komissio esittää Suomelle 1,6 miljardin euron rahoitusta rajaturvallisuuden vahvistamiseksi. Suomen tulee varmistaa, että rahoitusta voidaan käyttää myös terveyspalveluiden kriisiaikojen valmiuksien turvaamiseen.

Säärelä Marjo
Kemijärven kaupunki